

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 3

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 1052 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана.....	10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохилов Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович	
Investition marketingni rivojlantirish asosida mintqa investitsiya jozibadorligini oshirish	16
Ahmedov Alim Babaniyazovich	
O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi.....	22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Quliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher	
Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan.....	28
Luiza Sayfullonova Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna	
Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari	34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna	
Turizm tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari	37
Mardonova Dilafuz Kosimovna	
Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari.....	41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li	
Mamlakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli	46
Akramov Azamat Ramziddinovich	
Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati	53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li	
Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi.....	60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich	
Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezonini.....	65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich	
Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakllantirish.....	70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	75
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni.....	80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	84
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash.....	89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna	
Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari	100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna	
Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili	105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna	
Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств.....	111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович	
The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan.....	116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li	
Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati	121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li	
Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar	125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi	
Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari	131
Akobirola Nodira Najmiddin qizi	
O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari.....	135
Axmedova Nafisa Amiriddin qizi	
Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry	140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna	
Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modellashtirish.....	144
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili.....	149
Talipova Dilfuza Nabiyevena	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	

Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue	158
Meyliev O. R., Gofurova K.	
Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri	166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li	
Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan.....	170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna	
Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti	174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	178
Kamilova Iroda Xusniddinovna	
Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish	183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi.....	188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavatovich	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari	194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna	
O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish.....	200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li	
Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar	214
Musaeva Ziyoda Allayarovna	
O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari	218
Musyeva Shoirazimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich	
Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari.....	223
Akramova Nargiza Axrorovna	
Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari.....	227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi	
Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari	231
Nazarova Latofat Toirjon qizi	
O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich	
Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish.....	240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov	
Methodological Aspects for Branding in Private Schools.....	251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора.....	256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли	
Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish	261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari.....	267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari	275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi	
Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi.....	279
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari	283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili	288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna	
Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari.....	294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi	
The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions	303
Umarova Dildfuza Rakhmatilla qizi	
Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish.....	307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimlikni baholashni xalqaro stanadartlar asosida takomillashtirish	311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi	

Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari.....	314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Oliy ta'lim muassasalarida gibril bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish	319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li	
Роль инвестиций в ситеме железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	325
Ақбарова Лайло Упашевна	
Gidroteknik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari	330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.	
Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida	334
Davlayev G'olib Ashurovich	
Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi	337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi	
Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari.....	343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov	
Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar	348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi	354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.	
Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari	358
Karimov Anvar Aktam o'g'li	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar.....	367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarlari	373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Paxta-to'qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi.....	380
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari	386
Musyeva Shoirazimovna	
Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением	390
Нодирбек Холбаев	
Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta'sirini statistik baholash.....	396
Nuriddinov Zufar Akbarovich	
Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана	402
Нуриллаев Жамолiddин Ярашев	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	408
Oybek Elmuratov	
Intellectual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari	411
Maxmudova Nargiza Davlat qizi	
Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract.....	416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi	
Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati	421
Abduqaxorov Bekzod O'tkir o'g'li	
Raqamlashtirish iqtisodiy o'sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida.....	426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi	
O'zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri.....	431
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане	437
Аскарлов Бахтиер Аскарлов, Собирова Мукаддас Хамидуллаева	
Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан.....	442
Холиков Сулаймон Уткир угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlarlari.....	447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili.....	452
Sayfullayev Siddik Nosirovich	
Sug'urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash.....	457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o'g'li	

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari	462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna	
Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами.....	469
Хайдарова Малика Шокирджановна	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida.....	478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari	482
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari	491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi	
Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlarini	498
E. N. Raximov	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	504
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish.....	509
Djuraeva Guzal Shavkatovna	
Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	513
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li	
Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari.....	517
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
The impact of corporate governance on firm performance and financial stability	524
Muhammadyor Yunusov	
Mintaqalarda kam'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari.....	537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari	541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina	
Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari.....	544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi	
Korxonalarining bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari.....	550
Umarova Hulkar Umidulloyevna	
O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi	555
Do'stova Aziza Qahramonovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari.....	559
Iroda Majidova	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari	565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari	569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi	
"Зелёная экономика" как фактор повышения экономического роста страны.....	573
Тураева Адиба Икрамовна	
Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi.....	580
Xasanov Rustam Rabimovich	
Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari.....	583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich	
Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта.....	588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.	
Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati.....	594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna	
Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari	598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna	
Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi.....	601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li	
The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market.....	607
Khasanov Umarbek Begmat ugli	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari.....	613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari	621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li	

Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish	627
Maxammadiyev M. M.	
Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari.....	632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna	
Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari	636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения	644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeuna	
Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan	656
Hakimov Feruz Khurshid ugli	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili	659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna	
Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashtirish imkoniyatlari	665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich	
Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari	670
Turdiyev Shaxriddin Erxonovich	
Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari	675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich	
Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi	681
Meliyev Isroil Ismoilovich	
"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi	686
Urunbayev Saparbek Samatovich	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari.....	692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich	
O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar.....	699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich	
Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape.....	704
Otaboev Akhmed Makhsubek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov	
Xalqaro migratsiyaning O'zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta'siri.....	709
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений.....	714
Пирмухамедова Шахноза	
Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан.....	719
Рузибоева Нилуфар Тулкин кизи	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarni tashkil etishning afzalliklari va muammolari	730
Axmedova Dilbar Buronovna	
Natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirishda sog'liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati.....	734
Ishmanova Diana Nurmatovna	
Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari	737
Muxtorova Madina Azamat qizi	
Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar	741
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari	746
Yodgorova Xalima To'liqinova	
Budjet ijrosini samarali ta'minlashda davlat xaridlarining ahamiyati.....	752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
Aholi sog'ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir.....	763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati.....	769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinova	
Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o'rni	778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna	
Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas'uliyat ("Rossiya temir yo'llari" OAJ misolida).....	784
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o'g'li	
Raqamli transformatsiyaning O'zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta'siri.....	790
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi	
Trade Marketing in the Era of Social Media: Strategies for Attracting and Retaining Customers Through Social Media Platforms.....	795
Mamatkulova Shoira Jalolovna	

Mamlakatimiz to'qimachilik tarmog'ining zamonaviy holati va tendensiyalari.....	800
Azizxon Tillyaxodjayev	
Physical Activity and Education, Trends in the Sports Industry	807
Axtamov Djamshed Baxromovich	
Davlat moliyaviy nazoratining amalga oshirishning metodologik masalalari.....	812
Hakimov Nodir Nazarovich	
Avtomobil yo'llari tizimidagi tashkilotlarda buxgalteriya hisobi va ichki nazorat tizimini tashkil qilishning o'ziga xos jihatlari	818
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Inson kapitali indeksini oshirishda ta'lim tizimini rivojlantirish yo'nalishlari	826
Akhmadaliev Nikholakhon	
Global iqtisodiyot sharoitida bank inqirozlarining kelib chiqish sabablari va ularni boshqarish yo'nalishlari	829
To'xtayeva Umida Shamsiddin qizi	
Усовершенствование практики управления инфляцией на примере зарубежного опыта.....	833
Нишанбаева Наргиза Бохадировна	
Sud-buxgalteriya ekspertizasini tayinlashning tashkiliy-huquqiy ta'minoti.....	837
Darvishov Sarvarbek Rustamovich	
Mudofaa majmui va huquq muhofaza qilish organlari muassasalari, tashkilotlari g'azna ijrosi	845
Fayzullayeva Zilola Ravshanovna	
The Concept and Theoretical Foundations of Marketing Strategy in Regional Development.....	851
Diyorakhon Ibragimovna Kholmurotova	
Umumta'lim maktablarini moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	857
Turayev Ochil Yarashevich	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	861
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
15-sonli MHXS asosida bitim narxini aniqlash	869
Toshpo'latova Munisabonu Ibrohim qizi	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi.....	873
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
The Role of Local Budgets in Tax Policy.....	877
Mukaddasova Gavxarxon Nodirxonovna	
Korporativ boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish negizida innovatsion muhitni shakllantirish asoslari	881
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Fermer xo'jaliklari samarali faoliyatining asosiy statistik ko'rsatkichlari va ularning tahlili.....	887
M. Sh. Axmedova	
O'zbekiston Respublikasida kambag'allikni qisqartirishning institutsional va huquqiy asoslari.....	892
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Global biznes muhitining korporativ boshqaruv tizimiga ta'siri.....	897
Egamberdiyev Shuxrat Satimbayevich	
Sug'urta faoliyatida anderryayting xizmatini takomillashtirish	901
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich, Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Qozog'iston sug'urta bozori tahlili	906
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
Tashqi savdoni tashkil etish va tartibga solishda merkantilistlar g'oyalarining tutgan o'rni.....	911
Turayev Nurbek Muxammadovich	
Актуальные вопросы обеспечения экологической безопасности.....	919
Исроилов Боходир Ибрагимович, Хасанов Ойбек Мардонович	
Qo'shilgan qiymat solig'ini budjetdan qaytarish tartibini takomillashtirish	923
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Aholini qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan ta'minlash samaradorligini oshirish yo'nalishlari.....	927
Ochilova Maftuna Toshpulat qizi	
Fermer xo'jaliklari samarali faoliyatini tashkil etishning asosiy omillari	932
M. Sh. Axmedova	
Bank xizmatlarini shakllantirish bo'yicha xorijiy ilg'or davlatlar tajribasi.....	936
Ergashev Azizxon Avazxon o'g'li	
Ikkiyoqlama soliqqa tortish munosabatlarini tartibga solishga oid ilmiy-nazariy qarashlar	941
Rajapov Shuxrat Zaripbayevich	
Как достичь высоких показателей устойчивости и избежать гринвошинг или роль ESG отчетности в достижении ЦУР в Узбекистане	947
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
Moliyaviy fribigarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	952
Gadaev Ismat Yadgarovich	
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана.....	955
Кадилов Алишер Исмаилович	

O'zbekiston Respublikasining agrar siyosati va uni takomillashtirish yo'llari.....	959
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li, Tursunov Abdulxamid G'afurjon o'g'li	
Soliq imtiyozlari ma'muriyatchiligining amaldagi holati tahlili.....	964
Nurmatov Sherzod Rustamovich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	972
Abdulaziz Abdumovminovich Matro'ziyev	
The Use of Modern Management Methods in the Management of Housing Stock in the Digital Economy Conditions	976
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda yoshlarning roli	982
Beknazarov Bekzod Baxtiyor o'g'li	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni samarali tashkil etish yo'nalishlari	987
Gafurova Umida Fatixovna	
Davlat boshqaruvi tizimi va hududiy rivojlanish o'rtasidagi munosabatlar	992
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li	
Sanoat korxonalarining strategik iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash	996
Uktamov Xusniddin Faxriddinovich	
Tijorat banklarida mijozlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi	1000
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	
Tadbirkorlik muhiti tahlili va uni davlat tomonidan tartibga solish shart-sharoitlari	1005
S. T. Toshaliyeva, A. M. Abduraxmonov	
Учет поступления и списания с учета основных средств в бюджетных организациях	1010
Абдуллаева Нилуфар Джавдат кизи	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	1015
Sa'dullayeva Asaxon Muzaffarovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llar.....	1018
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Sog'liqni saqlash tizimini davlat tomonidan moliyalashtirishning zaruriyati.....	1022
Meliyev Azimjon Murodullo o'g'li	
Oliy ta'lim tashkilotlari faoliyatini boshqarishda ichki audit xizmatining zarurligi	1027
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
Hududlarda inklyuziv iqtisodiy o'sishni ta'minlashning nazariy asoslari.....	1032
Tangriberdiyev Sulaymon Kamiljonovich	
Tadbirkorlikni rivojlantirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni tashkil etishning nazariy va uslubiy tamoyillari	1038
Farxodjon Inamov	
Xitoy iqtisodiyotidagi to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarga ta'sir etuvchi omillar	1045
Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	

XITOI IQTISODIYOTIDAGI TO'G'RIDAN TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALARGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, tayanch doktranti

Annotatsiya: Mazkur maqola Xitoy va Hongkong misolida bugungi kunda uning iqtisodiyotiga jalb qilinayotgan xorijiy investitsiyalarga ta'sir qilayotgan omillarni o'rganadi. Unga ko'ra ushbu mamlakatlardagi jalb qilingan investitsiya hajmini belgilovchi asosiy to'rt xil ko'rsatkichlarni statistikasi ekonometrikaning EKKU modeli orqali o'rganildi. Natijada ushbu ko'rsatkichlar ichida yalpi ichki mahsulotning o'sish sur'ati (0.06) bilan jon boshiga yalpi milliy mahsulotning o'sish sur'ati (0.04) statistik jihatdan ahamiyatli, deb topildi. Bu o'z navbatida, davlat qay darajadi iqtisodiy rivojlanish imkoniyati ega bo'lsa shunchalik uning to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish imkoniyati ham mavjudligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiya, yalpi ichki mahsulot, tashqi savdo, korruptsiya indeksi.

Abstract: This paper examines the factors affecting foreign investment in China and Hong Kong today. According to it, the statistics of the four main indicators that determine the investment amount in these countries were studied through the OLS econometrics model. As a result, among these indicators, the growth rate of gross domestic product (0.06) and the growth rate of gross national product per capita (0.04) were considered statistically significant. This shows that since the state has the opportunity for economic development, it also has the opportunity to attract foreign direct investment.

Key words: Foreign direct investment, gross domestic product, foreign trade, corruption index.

Аннотация: В данной статье рассматриваются факторы, влияющие на иностранные инвестиции в Китай и Гонконг сегодня. Согласно ему, статистика основных четырех показателей, определяющих объем инвестиций в этих странах, изучалась посредством модели эконометрики МНК. В результате среди этих показателей статистически значимыми считались темпы роста валового внутреннего продукта (0,06) и темпы роста валового национального продукта на душу населения (0,04). Это, в свою очередь, показывает, что, поскольку государство имеет возможность экономического развития, оно также имеет возможность привлечения прямых иностранных инвестиций.

Ключевые слова: Прямые иностранные инвестиции, валовой внутренний продукт, внешняя торговля, индекс коррупции.

KIRISH

Har qanday davlat iqtisodini rivojlanishida aslida juda ko'plab mikro va makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni ta'sir qilishini bilamiz. Lekin bu ishimizda ko'rib chiqish niyat qilingan omil to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar bo'lib, aniqrog'i to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni qanday omillarga ta'sirchan ekanligini Xitoy va uni tasarrufidagi Hongkong maxsus ma'muriy hudud misolida o'rganilish niyat qilingan.

O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi tomonidan e'lon qilingan ma'lumotga ko'ra, O'zbekistonda 2023-yilda jami 22,4 mlrd dollar xorijiy investitsiyalar jalb qilingan bo'lib, shundan 19,5 mlrd dollar to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiya va kreditlar (193 %) o'zlashtirildi. Davlat investitsiya dasturi doirasida umumiy qiymati 9,4 mlrd dollar bo'lgan 306 ta loyiha ishga tushishi hisobiga 56 mingdan ortiq yangi ish o'rni yaratilishiga erishildi ^[1]. Albatta, O'zbekiston davlati uchun Xitoy va Hongkong tajribalarini o'rganib chiqish investitsion salohiyatimizni yanada oshirib, samarali qiladi degan fikrdaman. Undan tashqari to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish uni hajmini o'stirish uchun qilinadigan asosiy ishlar dandir. Bizning maqolamizda asosan yalpi ichki mahsulot, tashqi savdo, jon boshiga yalpi milliy mahsulot va korruptsiya indeksi olib o'rganildi. Yalpi ichki mahsulot va yalpi milliy mahsulot be'vosita mamlakat iqtisodiy rivojlanish imkoniyatini ko'rsatgani uchun investitsiya jalb qilish imkoniyati sifatida o'rganildi. Tashqi savdo ham qaysidir darajada eksport va import imkoniyati xorijiy investorlarni qay darajada jalb qila olish qobilayagini ko'rsata oladigan ko'rsatkich sifatida o'rganadi. Shuningdek, ohirgi o'zgaruvchi sifatida Korruptsiya indeksi o'rganildi. U qanday indeks? Korruptsiya indeksi mamlakatlardagi davlat sektori tomonidan korruptsiya holatlarni

aks ettiradiga ko'rsatkich bo'lib, uning persentil ko'rsatkichidagi qiymati 0 va 100 ko'rsatkichlari o'rtasida baholanadi. Agar mamlakat korrupsiya indeksi 100 ga yaqinlashsa korrupsiyadan holi, agar qiymat 0 ga yaqinlashsa davlat korrupsiyaga botganligini izohlaydi. Uning ma'lumotlari "Transparency International" tomonidan 13 xil so'rovnomalarni 12 ta turli xil institutlarda o'rganish orqali qayta ishlab taqdim etiladi [2]. Lekin bizning ma'lumot bal standart normal taqsimot birliklarida agregat ko'rsatkich bo'yicha mamlakat ballini beradi, ya'ni uning qiymatlari taxminan – 2,5 dan 2,5 gacha deb hisoblanadi [3].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tadqiqotni o'rganish jarayonida yuqoridagi asosiy omillar ustiga qurilgan tadqiqot mavzuimizga doir quyidagi ba'zi olimlar ishi o'rganib chiqildi. Dastavval, Qamruzzaman tomonidan o'rganilgan ishni o'rganganimizda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyaga ta'sir etuvchi omillar sirasiga u kishi hukumat effekti-davlat institutlarining barqaror faoliyati iqtisodiy kengayishni sezilarli darajada osonlashtirib, investitsiyalarni jalb qiladi. Shuningdek ta'lim ham mamlakatning innovatsion salohiyatini, uning aholisining mehnat unumdorligini, zamonaviy texnologiyalarni rivojlantirish va shaxslarning yaxshi fuqaro bo'lish qobiliyatini oshirish potentsialiga ega va bu bilimlarning iqtisodiyot bo'ylab tarqalishiga yordam berishi mumkin. Bu mulohazalar o'z navbatida, mamlakatning inson kapitali sifati to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda asosiy omil hisoblanadi [4].

Undan tashqari Ovokiyus boshchiligidagi olimlarning izlanishiga ko'ra intellektual mulk huquqi Xitoyga jalb qilinayotgan to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarini kirib kelishiga ijobiy va statistik jihatdan ahamiyatli darajada ta'siri borligi o'rganildi. Unga ko'ra ular 38 ta davlat doirasida intellektual mulk huquqining to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyaga ta'siri mamlakatning iqtisodiy rivojlanish imkoniyati bog'liq holda farqli ekani tahlili o'rganildi [5].

Keyingi navbatda Metyu Kol boshchiligidagi olimlar tomonidan ishlangan tadqiqot ishlanmasida juda qiziqarli ish ba'zi o'zgaruvchilarni qayta o'rganish ishtiyoqini oshirdi. Xususan, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar yaxshi boshqaruv xususiyatiga ega va korrupsiyaga qarshi kurashda eng faol bo'lgan, provinsiya hokimiyati va korrupsiyaga qarshi sa'y-harakatlarning samaradorligi ko'rsatkichlarini yaratadigan hududlarga jalb qilinganligini e'tiborimizni tortdi. O'tkazilgan regressiya natijalari to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar boshqaruv samaradorligi nisbatan yuqori bo'lgan provinsiyalarga jalb etilayotganini va korrupsiyaga qarshi kurashda faol ishtirok etayotganini tasdiqlagan [6].

Tadqiqot jarayonida ko'rilgan yana bir qiziq jihat, nima uchun ba'zi mamlakatlar qolagan mamlakatlarga nisbatan ko'proq jalb qilish imkoniyatiga egaligi bo'ldi. Alekssandr Pitir Grox guruhi tomonidan tadqiq qilingan mavzu jami 127 mamlakatning to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlari o'rganilgan va uddagi umumiy xulosa qanchalik mamlakat iqtisodiyoti yuqori salohiyatga ega bo'lsa shu darajada uning investitsiyalarni jalb qilish imkoniyati oshar ekan. Bundan tashqari, tadqiqot ishlanmasi mavjud bo'shliqlarni qisqartirish uchun rivojlanayotgan mamlakatlar yaxshilashi kerak bo'lgan sohalarini bayoni berildi [7].

Keyingi tadqiqot ishlanmasi Ruiming Liu boshchiligidagi ilmiy xodimlar tomonidan rivojlanayotgan va o'tish davridagi mamlakatlar ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar uchun turli xil to'siqlarni o'rganadi. Unga ko'ra ushbu kirish to'siqlarining muhim sabablaridan biri mafkuraviy tabulardir. Biroq, bu tabular haqiqatan ham to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimiga ta'sir qiladimi? Xitoyning "madaniy tizim islohoti" dan foydalangan holda, ushbu tadqiqot Xitoyning 1994-yildan 2017-yilgacha bo'lgan 283 tuman darajasidagi shaharlarining panel ma'lumotlaridan va madaniy tizim islohotining mintaqaviy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarga ta'sirini baholash uchun farqlar usulidan foydalanib tadqiq etishdi. Madaniyat tizimini isloh qilish institutlarni tartibga solish va kirish to'siqlarini olib tashlash orqali to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimini sezilarli darajada rag'batlantirganini va islohot chuqurlashgan sari to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning jozibadorligi asta-sekin o'sib borayotganini aniqlangan [8].

Xitoyning to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar uchun ochiqligi ortib borayotgani uning iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlariga sezilarli hissa qo'shdi. Xitoyning muvaffaqiyatini tushuntiruvchi omillarning aksariyati boshqa mamlakatlarga to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni jalb qilishda muhim rol o'ynadi: bozor hajmi, mehnat xarajatlari, infratuzilma sifati va hukumat siyosati. To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar va ishlab chiqarish samaradorligini oshirdi, ish o'rinlari va jonli eksport sektori yaratildi. Biroq, Xitoyning muvaffaqiyati ba'zi tuzoqlardan xoli bo'lmadi: soliq imtiyozlarining tobora murakkablashayotgan tizimi va daromadlar bo'yicha mintaqaviy tengsizlikning kuchayishi [9].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda yalpi ichki mahsulot o'sish suratlari, tashqi savdo, jon boshiga yalpi milliy mahsulot o'sish suratlari va korrupsiya ta'sirini o'rganish bo'yicha mavjud bo'lgan tadqiqotlarni o'rganish, statistikaning tasviriy qismi uchun normallik tekshirish uchu Shapiro Vilks testidan, umumiy tasvirit statistic ma'lumotlar jadvalidan, analitik qismi uchun regressiyaning eng kichik kvadrat usuli (EKKU), regressiyadagi gomoskedastlikni tekshirish uchun Bryush-Pegan testi, ko'p tarmoqli kollinearlikni aniqlash

uchun variatsiya inflyatsion omillarini hisoblash testi, avtokorrelyatsiya yo'qligini aniqlash uchun Bryush-Godfri testi va tushib qolgan o'zgaruvchi xatoligini o'rganish uchun Ramseyning RESET testlaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Har qanday tadqiqot ishida to'g'ri spetsifikatsiyali modelni to'g'ri tuzib olish eng asosiy muhim ishlardan biri hisoblanadi. Bilasizki, ekonometrik model tenglamasi be'vosita muayyan iqtisodiy nazariya va eng kamida mantiqqa asoslangan bo'lishlikni talab qiladi. O'rganilgan tadqiqotlardan keib chiqib quyidagi modelni o'rganib hisob kitob qilishni asosiy maqsad qilib olindi:

Modeldagi o'zgaruvchilarni izohlovchi barcha o'zgaruvchilari "Investitsiya", "YalM o'sish sur'ati", "Jon boshiga YaMM" va "Korrupsiya indeksi" statistik ko'rsatkichlari Jahon banki ma'lumotlari omboridan olindi. Modeldagi "investitsiya" tanlanmadagi mamlakat uchun jalb qilingan to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar bo'lib uning qiymati yalpi ichki mahsulotning ulushi, foiz ko'rinishida berilgan va u bizda nomustaqil o'zgaruvchi-regressant vazifasida kelin tadqiqot ishimizda "fdi" nomiga qisqartirilgan. "YalM o'sish sur'ati" esa tanlanmadagi mamlakatning Yalpi Ichki Mahsulot o'sish suratlarining foizdagi ko'rsatkichini izoxlab, bizda u mustaqil o'zgaruvchi, ya'ni regressor "gdp" nomi bilan izoxlanadi. Shuningdek "Tashqi savdo" o'zgaruvchimiz ham mustaqil o'zgaruvchi bo'lib u tashqi savdoni YalMga nisbatan foizdagi ulushini izoxlaydi va tadqiqot ishimizda "trade" nomiga qisqartirilgan. "Jon boshiga YaMM" o'zgaruvchisi ham o'z nomi bilan jon boshiga Yalpi Milliy Mahsulot o'sish suratlarini foizdagi qiymatlari aks ettirib "inc" akkronimiga almashtirilgan. Ohirgi mustaqil regressorimiz korrupsiya indeksi bo'lib uni biz ball qiymatida, "corr" atamasida foydalanamiz.

Statistik ma'lumotlar Jahon banki ma'lumotlar omboridan Jahon rivojlanish indikatorlari bazasidan olindi. Ma'lumotlarni faqatgina Xitoy davlati uchun 1998–2022-yillar kesimida olindi. Ma'lumotlar to'liqsiz panel ko'rinishida yig'ildi.

O'zgaruvchilarning tasviriy statistik ko'rsatkichlari ko'rib chiqqanimizda biz quyidagi ma'lumotlarni olishimiz mumkin bo'ldi. O'rtacha investitsiya ko'rsatkichi 25 ta ma'umotga nisbatan 2.9 foiz va kvadratik o'rtacha tafovuti 1.115 ga teng. Yalpi Ichki Mahsulot o'sish suratlarining o'rtacha qiymati tahminan 8.4 foiz va kvadratik o'rtacha tafovuti 2.6 ga teng ekanligi va tashqi savdo ko'rsatkichining o'rtacha qiymati 45.15 foizga, kvadratik o'rtacha tafovuti 9.9 ga tengligi kelib chiqdi. Bunday tasviriy statistik ma'lumot jon boshiga YaMM o'sish sur'ati o'rta arifmetik qiymati 8.125 foiz, kvadratik o'rtacha tafovuti 3.48 ga va korrupsiya indeksining o'rtacha qiymati -0.381 bo'lib kvadratik o'rtacha tafovuti 0.194 ga tengligi aniqlandi.

1-jadval: O'zgaruvchilarning tasviriy statistik ko'rsatkichlari

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
fdi	25	2.977	1.115	1.003	4.554
gdp	25	8.379	2.594	2.239	14.231
trade	25	45.146	9.862	32.424	64.479
inc	24	8.125	3.481	-.006	14.688
corr	21	-.381	.194	-.618	.03

Manba: muallif tomonidan ishlab chiqildi.

Shuningdek, tasviriy statistikada ma'lumotlar to'plamlarining taqsimot qatori, normal taqsimotga yaqinligi ko'rsatkichlarini tekshirish muhim ahamiyat kasb etadigan bir shartlardandir. Buni amalga oshirishda Stata15 dasturi yordamida o'zgaruvchilarning normalligi tekshirish uchun Shapiro-Vilk testi otkazilganida faqatgina tashqi savdo va korrupsiya indeksidan normallikk xususiyati aniqlanmaganini hisobga olmaganda qolgan barcha o'zgaruvchilarning normalligi mavjudligi aniqlanganini ko'rishimiz mumkin.

2-jadval: O'zgaruvchilarning normalligini tekshirishning Shapiro-Vilk testi

Variable	Obs	W	V	z	Prob>z
fdi	25	0.929	1.974	1.390	0.082
gdp	25	0.958	1.162	0.307	0.379
trade	25	0.903	2.702	2.032	0.021
inc	24	0.984	0.445	-1.653	0.951
corr	21	0.895	2.568	1.906	0.028

Manba: muallif tomonidan ishlab chiqildi.

O'zgaruvchilarimiz soni ko'pligidan ular o'rtasidagi korrelyatsiya ko'rsatkichini ko'rib qo'yish qaysidir darajada muhim ahamiyat kasb etishini ko'rishimiz mumkin. Korrelyatsiya testi o'tkazaganimizda deyarli barcha o'garuvchilar o'rtasida juda kuchli munosabatlar mavjudligi kuzatildi. Xusasa, yalpi ichki mahsulotning o'sish ko'rsatkichi bilan investitsiya o'rtasida juda kuchli(0.84) ijobiy bog'ligi borligi aniqlandi. Eng katta ijobiy bog'liqlik investitsiya va tashqi savdo o'rtasida ekanligi ma'lum bo'lib uning korrelyatsion qiymati 0.92 ekanligi guvohi bo'ldik. Yana bir e'tiborli jihat shu bo'ldiki korrupsiya indeksi bilan deyarli qolgan barcha o'zgaruvchilar bilan salbiy nisbatan kuchli munosabat shakllanganini ko'rdik. Bu o'z navbatida ular o'rtasidagi avtokorrelyatsiya muammosini tabiiy holatda keltirib chiqardi va ekonometrik modelimizda tafovutli ko'rsatkichlar regressiyasini o'tkazish orqali bu muammoni hal qilishga to'g'ri keldi. Natijada ko'p omilli regressiyamizning natijalari o'rganilganda quyidagi regressiya natijalari olindi:

3-jadval: Chiziqli regressiya natijalari

dfdi	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf	Interval]	Sig
dgdp	.156	.077	2.03	.061	-.008	.319	*
dtrade	.043	.028	1.54	.143	-.016	.101	
dinc	-.086	.038	-2.24	.041	-.168	-.004	**
corr	-.052	.621	-0.08	.934	-1.376	1.272	
Constant	-.111	.27	-0.41	.686	-.687	.464	

Mean dependent var	-0.079	SD dependent var	0.612		
R-squared	0.545	Number of obs	20		
F-test	4.484	Prob > F	0.014		
Akaike crit. (AIC)	30.373	Bayesian crit. (BIC)	35.352		

*** p<.01, ** p<.05, * p<.1

Manba: muallif tomonidan ishlab chiqildi

Regressiyamiz natijasidan bizga ma'lum bo'ldiki, investitsiya o'zgaruvchisiga ta'siri o'rganilgan o'zgaruvchilar ichida faqatgina ikkita o'zgaruvchining ta'siri statistik jihatdan ahamiyatli deb topildi. Birinchi ahamiyatli topilgan o'zgaruvchi yalpi ichki mahsulot o'sish sur'atining bir foizli o'sishi to'gridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarini 0.156 foizga oshiradi ekan va bu o'z navbatida 0.061 p-qiymati bilan nisbiy statistik ahamiyatli deb toppish mumkin. Ikkinchi o'zgaruvchi jon boshiga yalpi milliy mahsulotning bir foizli o'sishi investitsiya hajmini 0.086 ga kamaytirar ekan va bu ham p-qiymatning 0.041 ko'rsatkichida statistik jihatdan ahamiyatli deb bimalol aytilish mumkin.

Parametr ko'rsatkichlari yaxshi natijalari har doim ham yetarli natijani keltirib chiqaravermasligidan, biz ba'zi Gauss-Markov shartlarni ko'rib chiqishimiz maqsadga muvofiq hisoblanadi. Xususan, regressiya uchun gomoskedastlik shartini ko'rib chiqish uchun Bryush-Peygan testi o'tkazilganda p qiymati 0.22 chiqqanligi modelda gomoskedast xatolik ko'rsatkichlari gipotezasini rad etolmasligi ma'lum bo'ldi bu esa o'z navbatida model geteroskedast emasligini ko'rsatadi.

Breusch-Pagan / Cook-Weisberg test for heteroskedasticity

Ho: Constant variance

Variables: fitted values of edu

chi2(1) = 1.52

Prob > chi2 = 0.2178

Tahlil jarayonida bizda ko'p omilli regression tahlil o'tkazayotganimiz uchun keying ko'rilishi kerak bo'lgan shart ko'p tarmoqli kollinearlik hisoblanadi. Unga ko'ra ko'p tarmoqli kollinearlikni tekshirish uchun "estat vif" buyrug'i orqali variatsiya inflyatsion omillarini hisoblab chiqildi va natijada barcha o'zgaruvchilarda qiymat o'ndan kichik bo'lgani uchun ko'p tarmoqli kollinearlik muammosi yo'q deb xulosa berish mumkin.

Variable	VIF	1/VIF
dgdp	2.37	0.421196
dinc	2.02	0.493923
dtrade	1.56	0.643035
corr	1.05	0.955324
Mean VIF	1.75	

Gauss-Markov shartlaridan keying ko'rilishi muhim bo'lgan qismi bu avtokorrelyatsiya yo'qligi. Bu shartni tekshirish uchun Bryush-Godfri testini o'tkazib ko'rish maqsaga muvofiq bo'ladi. Yuqorida ta'kidlab o'tilgan o'zgaruvchilar o'rtasida kuchli munosbatlar mavjudligi avtokorrelyatsiya muammosini keltirib chiqarar edi. Tafvutli ko'rsatkichlar regressiyasini o'tkazish natijasida biz muammoni hal qilganimizni Bryush-Godfri testida ham ko'rishingiz mumkin.

Breusch-Godfrey LM test for autocorrelation

chi2	df	Prob>Chi2
0.848	1	0.357
2.332	2	0.312
4.096	3	0.251
7.226	4	0.124
7.615	5	0.179

H0: no serial correlation

Lekin, yana bir shart borki ekonometrik modellarni baholash kuzatiladigab bir xatolik borki, u ham bo'lsa, tushib qoldirilgan o'zgaruvchi xatoligidir. Bu muammoni tekshirish uchun Ramseyning RESET testini o'tkazganimizda bizda tushib qolgan o'zgaruvchi xatoligi yo'qligi ma'lum bo'ldi. Unga ko'ra nol gipotezaning sharti tushib qolgan o'zgaruvchi xatoligi yo'q deb qo'yilgan holatda p-ning 0.5091 qiymatida haqiqatda tushib qolgan o'zgaruvchi xatoligi yo'qligi isbotlandi.

Ramsey RESET test using powers of the fitted values of edu

Ho: model has no omitted variables

F(3, 26) = .82

Prob > F = 0.5091

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu maqolada Xitoyda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilinishiga ta'sir etish omillari o'rganildi va o'z oldiga qo'yilgan maqsadga empirik tahlillar asosda ma'lum qadar erishildi deb aytilish mumkin. Tadqiqot jarayonida ma'lum bir xulosalar yasaldi. Xususan, Xitoy uchun 1998–2022-yillar oralig'idagi statistik ma'lumotlarini qayta ishlab, EKKU regressiyasini o'tkazish bilan to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyaga ahamiyatli darajada ta'sir etuvchi ikki xil o'zgaruvchini qayta ishladi. Ular, yalpi ichki mahsulotning o'sish hajmi p-qiymatning 0.061 darajasida va jon boshiga yalpi milliy mahsulotning ulushi p-qiymatning 0.041 darajasida ahamiyatli bo'lib chiqdi. Bu raqamlar bizga qanday umumiy xulosa va takliflarni berishi mumkin deyilganda, birinchi yalpi ichki mahsulotning o'sish darajasi be'vosita mamlakat qanchalik iqtisodiy o'sish imkoniyatiga ega bo'lsa shunchalik u investitsiyalarni jalb qilishga jozibador bo'ladi. Ikkinchi jihati qay darajada mahalliy aholini qo'lida pul taqsimoti kattalashib boradigan bo'lsa shunchalik tashqi xorijiy investitsiyalarning tortilishi sustlashib boradi. Bu degani davlatda aholining be'vosita xorijiy investitsiyalar fonidagi faoliyatlardan daromadlanish davlat iqtisodiy o'sishida ijobiy ta'sir ko'rsatishi xulosasini olishimiz mumkin.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Sanoat va savdo vazirligi, "Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi tomonidan 2023-yilda erishilgan ayrim natijalari to'g'risida ma'lumot." [Online]. Available: <https://gov.uz/miit/news/view/7414/>
2. Transparency International, "Corruption Perceptions Index 2022: Full Source Description", [Online]. Available: https://transparencia.org.es/wp-content/uploads/2023/01/CPI2022_SourceDescription-1.pdf
3. T. W. Bank, "Metadata Glossary." [Online]. Available: <https://databank.worldbank.org/metadataglossary/worldwide-governance-indicators/series/CC.EST>
4. M. Qamruzzaman, "An asymmetric nexus between clean energy, good governance, education and inward FDI in China: Do environment and technology matter? Evidence for chines provincial data," Heliyon, vol. 9, no. 5, p. e15612, 2023, doi: 10.1016/j.heliyon.2023.e15612.
5. T. O. Awokuse and H. Yin, "Intellectual property rights protection and the surge in FDI in China," J. Comp. Econ., vol. 38, no. 2, pp. 217–224, 2010, doi: 10.1016/j.jce.2009.10.001.
6. M. A. Cole, R. J. R. Elliott, and J. Zhang, "Corruption, governance and FDI location in China: A province-level analysis," J. Dev. Stud., vol. 45, no. 9, pp. 1494–1512, 2009, doi: 10.1080/00220380902890276.
7. A. P. Groh and M. Wich, "Emerging economies' attraction of foreign direct investment," Emerg. Mark. Rev., vol. 13, no. 2, pp. 210–229, 2012, doi: 10.1016/j.ememar.2012.03.005.
8. R. Liu, Y. Kang, and J. Zhang, "Ideological taboos, entry barriers, and FDI attraction: Evidence from China," J. Asian Econ., vol. 76, no. July, p. 101365, 2021, doi: 10.1016/j.asieco.2021.101365.
9. W. Tseng and H. Zebregs, "FDI in China: Some Lessons for Other Countries," International Monetary Fund Policy. pp. 1–26, 2002. [Online]. Available: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/pdp/2002/pdp03.pdf>

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.